

Hvad er et menneske? En filosofisk dannelsesrejse.

Af Svend Brinkmann

Gyldendal, 275 sider, pris 300,00 kr..

Den uhyre produktive psykologiprofessor Svend Brinkmann har gjort det igen – skrevet en bog, som går direkte ind på bestseller listen herhjemme!

Hvad er et menneske? er en anden slags bog end de tidligere. Denne gang er ambitionen blandt andet 'at nå de lidt yngre læsere'. Brinkmann har til det formål så at sige placeret en faglig formidlingstekst – manuskriptet, som hedder *Hvad er et menneske?* i en fiktiv rammefortælling om en ung følsom mand, som kaldes Andreas. Brinkmann afprøver med andre ord en for ham ny genre, som den norske filosof og forfatter Jostein Gaarder - for små tredive år siden - så vellykket afprøvede med *Sofies verden* – en roman om filosofiens historie.

Rammefortællingen tager form af en dannelsesrejse rundt i Europa, som bringer Andreas og læseren til blandt andet Berlin, det sydvestlige Frankrig, Firenze og Rom. Andreas har et manuskript med på rejsen - formidlingsteksten, der angiveligt søger at samle brikkerne fra Brinkmanns seneste fire bøger, nemlig *Stå Fast* (anmeldt i PPT 2014, nr. 5/6), *Ståsteder* (anmeldt i PPT 2016, nr. 3), *Gå glip* (anmeldt i PPT 2017, nr. 5/6) og *Det sørgende dyr* (anmeldt i PPT 2019, nr. 2). Dette filosofiske manuskript, som er trykt med blå i bogen, nærmer sig spørgsmålet om, hvad et menneske er fra seks sider, nemlig som det biologiske, fornuftmæssige, følelsesmæssige, sociale, fremtidsrettede og troende menneske.

Bogen består af en Prolog og en Epilog og seks dele bestående af ovenstående lige så mange perspektiver på, hvad et menneske er. Og har i øvrigt seks fine billeder, som der formidlingsmæssigt gerne kunne have været flere af.

Del I hedder på latin 'Homo sapiens' og har altså fokus på det biologiske menneske. Det er Darwins idé om mennesket som en social dyreart på linje med andre dyrearter som hunde og chimpanser, der er gennemgående i denne del af manuskriptet. Den gensidige afhængighed og forbundethed mellem organisme og miljø formuleres klart og overbevisende med udblik til nyere forskning som fx molekylærbiologien. Brinkmann abonnerer dog ikke selv på gensidighedstanken i hans Prolog, hvor han, som i sine debatbøger, giver forrang til det ydre frem for det indre.

Del II hedder 'Homo rationalis' og har følgelig fokus på det rationelle og fornuftige menneske.

Det har mange filosoffer kredset om, som noget særligt menneskeligt. Tænk blot på Kant og hans forsøg på at beskrive 'den rene fornuft', som menneskets særkende. Det er noget særligt menneskeligt, at vi kan forholde os til os selv. Det er gennem sprog og symboler, at vi som mennesker kan reflektere over vores handlinger og kapitlet viser, hvordan kultur, sprog og etik hænger tæt sammen. Brinkmann trækker 'dydsetik' frem og drøfter den gennem inddragelse af den græske filosofis klassikere og finder da også plads til de romerske stoikere, som står hans tænkning nær.

Del III hedder 'Homo sentimental' og har dermed fokus på det emotionelle – på mennesket som et følsomt væsen. Det er især samstillingen af Hume, Kant og Aristoteles forståelse af forholdet mellem følelser og fornuft, som jeg finder oplysende i dette kapitel. Det er for eksempel en pointe, at Aristoteles kan siges at indtage en slags mellemlig position, idet han på den ene side finder, at følelser og moral hænger tæt sammen, og på den anden side hævder, at følelser kan præges af fornuften. Set i dette kapitels perspektiv, kan det også gøres gældende, at det er et særkende ved os som mennesker, at vi besidder et særligt komplekst følelsesregister. Denne vinkel tages blandt andet op under inddragelse af Kierkegaards filosofiske analyse af begrebet angst.

Del IV hedder 'Homo socius' og har således fokus på det sociale menneske. Dette kapitel tager afsæt i filosofen Hegels forståelse af, hvad der menes med, at mennesket er et socialt væsen. Hegel mente nemlig, at man for at se sig selv må se sig selv gennem de andres øjne. Det var hans tanke, at ethvert menneske stræber efter andre menneskers anerkendelse. Hegel beskrev, som bekendt, anerkendelsens dialektik med sin berømte analyse af herre og slave forholdet, som kort gengives i kapitlet. Det undrer mig ved læsningen af kapitlet, at filosoffer som Mikhael Bakhtin og Martin Buber (eller psykologer som George Herbert Mead og Lev Vygotskij) slet ikke nævnes, da de jo ellers har haft afgørende betydning for, hvordan sociale relationer forstås i nutiden. Men Brinkmann er i resten af kapitlet mere optaget af at udfolde og forstå det antisociale end det sociale menneske eller det sociale menneskes umenneskelighed snarere end dets menneskelighed. Derfor udgør 2. verdenskrig og nazismens forbrydelser det historiske bagtæppe for at tage Hans Jonas, Viktor Frankl og Hannah Arendt op. Sidst nævnte især med hendes Eichmann analyse, som fik Arendt til at karakterisere hans ondskab som banal. Jeg savner her, at der havde været plads til en anden klog kvinde, nemlig

filosoffen Agnes Heller. Hun gjorde gældende at det onde aldrig er banalt, idet det onde er gjort af onde mennesker og igen andre. Eichmann handlede ondt, og dermed var han ond – længere er den ifølge hende ikke!

Del V hedder 'Homo futuris' og handler angiveligt om fremtidens menneske. Brinkmann åbner kapitlet med spørgsmålet om, hvorvidt humanismens tid er forbi. Det lægger op til en drøftelse af filosofiske positioner, som kalder sig antihumanistiske, transhumanistiske og post-humanistiske. Det siges blandt andet, at forestillingen om individuel lykke i tiltagende grad opfattes som selve meningen med livet af i dag. Og Brinkmann spørger i forlængelse heraf, hvordan denne forestilling og fremkomsten af forskellige terapeutiske og medicinske tilbud vil indvirke på det at være menneske i fremtiden.

Del VI hedder 'Homo religiosus' og har fokus på det troede menneske. Dette sidste kapitel begrundes med en påstand om, at der er mere til menneskelig eksistens end vores kropslige, sociale, følelses- og fornuftmæssige samt kulturelle gøren og væren. Det hævdes nemlig med inddragelse af blandt andre filosofferne Critchley, Løgstrup, Murdoch og Kierkegaard, at det er grundlæggende for mennesker som sådan at tro på noget – at søge udover sig selv.

I bogens Epilog træder Brinkmanns da vist ud af skabet med, hvad han kalder 'eksistensfilosofi' – Hans Hauge har ellers i sin seneste bog (Ensomhedsparathed) beskyldt Brinkmann for at være 'skabs-eksistentialist'. Med vanlig sans for spidsformuleringer slutter Brinkmann epilogen med følgende opfordring: "vi bør blive mindre selvoptagede og mere menneskeoptagede"!

Rammefortællingen bestående af først og fremmest Andreas' rejseoplevelser og FaceTime samtaler med bedstemoren, som har givet ham manuskriptet og bøger med på rejsen, forekommer mig at være et noget udvendigt og temmelig ideologisk format, hvor Brinkmann helt uforpligtigende kan lufte sin forkærlighed for fx mesterlære som almen socialiseringsproces. Men jeg vil derudover lade det være op til litteraterne at vurdere, om Brinkmanns skønlitterære greb er vellykket. Men skulle bogen faktisk 'nå de lidt yngre læsere', er det vel et nok så centralt succeskriterie. Det mener jeg, især fordi jeg finder bogens filosofiske formidlingstekst – 'manuskriptet' - uhyre relevant og vellykket – helt ærgerligt, at det kun udgør knap halvdelen af bogen.

Jeg kan varmt anbefale bogen – også til de lidt ældre læsere!

Ole Løw,

Oktober 2019.